

PÄRNU KUURORDI UUED ELAMUD. HEADEST KOORILAUJATEST IGNORANTSETE SOLISTIDENI

Leele Välja

Juba kümme aastat asub Pärnus riigi suurim muinsuskaitseala. 2006. a laiendati senist vanalinna muinsuskaitseala mereni ja ala jagati kolme tsooni: vanalinn, villade ala ja rannapark. Uusehitised sellel muinsuskaitsealal on pakkunud väljakutseid nii projekteerijatele kui ka ametnikele ning siinne praktika on alles kujunemisejärgus.

Vanalinnades on uusehitiste püstitamisel olnud reeglits sõjajärgne asukoht ja maht, villade ja rannapargi aladel on olukord keerulisem. Pärnu villade ja rannapargi ala arengulugu on lühem ja ebaühtlasem, samas intensiivsem ja ajaloo katkestustest rohkem mõjutatud. Oma osa on varasema kaitse puudumisel – üldpilt on seepärast kirjum ja mitmekesisem kui vanalinnades harjumuspärane.

Pärnu muinsuskaitseala põhimäärus on uusehitistele reegleid määrates üsna üldsõnaline: „Villade alal ehitiste püstitamise loa andmise otsustamisel lähtub Muinsuskaitseamet järgmisest: 1) vajadusest vältida olemasoleva ajaloolise hoonestusega võrreldes ebaproportsionaalselt suuri ehitusmahte, kusjuures hoonestuse kõrgus ei tohi reeglina ületada 11 meetrit maapinnast; 2) võimalusest tasandada järske kontraste ajaloolise ja 20. saj teise poole hoonestuse vahel viimati nimetatutele seda eesmärki teenivate juurdeehitiste rajamise abil.“

Kui esimene punkt on asjakohane ja konkreetne, siis teine meenutab rohkem tööriista, mis on spetsiaalselt käes kasulik, aga pahatahtlikus käes võib osutada taparelvaks. Kindlasti ei ole kontrastid muinsuskaitseala suurim valupunkt. Küsitav on kutsuda põhimääruses üles rajama juurdeehitisi 20. saj teise poole hoonetele, mis on enamasti niigi ebamastaapsed ja kasina arhitektuurse väärtusega.

VANA ASEMELE UUS

Vaadeldes villade ala uusehitisi, võib eristada kahte lähteolukorda: rekonstruktsioonina ja tühjale kohale ehitatud majad. Asendusena kerkinud hooned hargnevad omakorda kaheks: n-õ koopiamajad, mille aluseks on võetud varasema hoone algprojekt, ja sellised, mille arhitektuurne lahendus on tingimusteta tänapäevane.

Miljööliselt turvaline lahendus koopiamaja näol võib tähendada nii algupärase vaatepildi taastamist (nt Papli 15, kus nõukogudeaegsetest remontidest ja tulekahjudest räsitud hoone rekonstrueeriti algse projekti alusel (rekonstrueerimisprojekt Hardi Lehema ja Helle-Ann Urgan)) kui ka selle lihtsustatud versiooni (nt Lehe 1,

rekonstrueerimisprojekt Arhitektuuribüroo Luhse ja Tuhal). Lehe 1 hoone moodustab just tänu oma mõningasele redutseeritusele elegantse koosluse kõrval paikneva neofunktsionalistliku hoonega, mille on kavandanud samad arhitektid.

Õnnestunud näiteid hoonete asendamisest moodsamas võtmes leiame Papli ja Kaarli tänava vahelises kvartalist (muinsuskaitseala kaitsevöönd). Sealses lühikeses aja jooksul ja konkreetsete planeerimis põhimõtetege rajatud piirkonnas joonistuvad välja selged arhitektuurseid raamid hoone paigutuse, harjakõrguse ja nn kikkis katusega.¹ Nendest lähtumine on taganud väljakujunenud linnaruumi säilimise ja lisaboonusena arhitektuurse kvaliteedi taseme tõusu. Kui Papli 27 (Alfa Arhitektid) elamu sulandub märkamatult miljösse, siis Kaarli 30 torkab silma arhitektuurse tipptasemega. Hoolikalt piirkonna tavasid järgides on sinna kerkinud betoonskulptuuri meenutav hoone, mille minimalistlik vormikeel haakub laitmatult piirkonna traditsioonist lähtuva viilkatusega, mis on nagu seinadki puhas betoonpind. Arhitekt Andres Alveri kavandatud hoone kirjutas end arhitektuuriajalukku juba valmides ja on nüüdseks üks neid objekte, mida arhitektuurihuvilised Pärnus väisavad.

Sama vormikeelt on kasutatud Papli 6 rekonstrueerimisel, kuid siin on vookestest saanud puudus. Piirkonna üks esinduslikumaid juugendhooneid ja ruumiline dominant selles tänavalõigus oli saanud loa lammutuseks juba enne muinsuskaitseala moodustamist – küll mitte lammutusloa, aga siiski kirjaliku lubaduse. Peale pikka mõtlemist jõuti 2014. a ka rekonstrueerimisprojekti (Arhitektuuribüroo Luhse ja Tuhal), mis aga ei meenuta millegagi algset hoonet. Kvartal koosneb valdavalt kahe korruselistest hoonetest. Kahe korruse asendamine kõrge viilkatusega – laenuna eelnimetatud Papli-Kaarli kvartalist – on täiesti põhjendamatu ja tekitab linnaruumiliselt võõristust. Et alghoonestusest säilitati väike juugendlik kõrvalhoone, on valitud lahendus eriti irdne. Ilmselt oleks leidunud ka selliseid arhitektuurseid lahendusi, mis astunuks varasema hoone, säilinud kõrvalhoone ja naa-

(1) Papli 15 räsitud originaal. Foto Leele Välja (2) Papli 15 algprojekti järgi ehitatud koopiahoone. Foto Nele Rent (3) Papli 27 algupärane variant. Foto Leele Välja (4) Papli 27 uus hoone. Foto Nele Rent (5) Kaarli 30 algne hoone. Foto Leele Välja (6) Kaarli 30 uus betoonist teemaarendus. Foto Nele Rent (7) Papli 6 koorordiaegne villa. Fotod Leele Välja (8) Papli 6 uus eramu

(9)

(9) Supeluse 12 kõrvalhooned. Foto Leele Välja (10) Supeluse 12 uus hoovimaja. Foto Martin Siplane

(10)

berhoonestusega pisut rohkem dialoogi.

Kõige värskem ja intrigeerivam on 2016. a suvel valminud Supeluse 12 hoovimaja (arhitekt Peeter Pere), mis asub füüsiliselt küll hoopis kitsa Auli tänava hoonefrondis. Räämas kõrvalhoone asemele kerkinud väike eramu lähneb kõrvalhoone tagasihoidlikust olemusest ja kõrvaltänavana kaootilisest üldpildist. Minimalistlik kitsaste avadega must kast peidab teatud kuurilikku tagamõtet ja on oma vaoshoituses tänava kirjus üldilmes veenvalt mõjus. Siin on kokku saanud linnaruumi sobivad mahud, traditsiooniline materjalikasutus ja tänapäevane arhitektuurikäsitus. Hoone rosin on rõdu, mille ribiline raamistus seob selle maja lihtsasse üldmahtu. 2016. a Pärnus valminud uushoonetest on see kindlasti üks silmapaistvamaid.

AMBITSIONIKAD USEHITISED

Komplitseeritumad on lood n-õ tühjale kohale kerkinud usehitistega. Vaatleme neist kahte: Lehe 1 ja Eha 1. Mõlema taust on detailplaneering, mis kehtestati enne muinsuskaitseala piiride laiendamist, ja mõlema projekt on valminud samas arhitektuuribüroos – Luhse ja Tuhal. Tulemus on siiski erinev.

Kui Lehe 1 uushoone juures võib norida kõrguse pärast, mis on tulemüüriga ühendatud arhitektuuriväärtusliku villa suhtes pisut domineeriv, siis muus osas mõjub valitud neofunktsionalistlik vormikeel üllatavalt asjakohaselt. Tammsaare puiestee hoonestusfrondi selles lõigus ongi vaheldumisi krohvitud funktsionalistlikud ja laudvoodriga historitsistlikud hooned, seega jätkavad Lehe 1 neofunktsionalistlik uushoone ja historitsistliku suvila rekonstruktsioon senist rütmi. Papli tänava poolisel fassaadil üllatavad moodsa arhitektuuri klassikast pärinevad laenud, mis siinses provintsilinna kontekstis mõjuvad ootamatult värskelt ja elegantsena.

Hoopis halvemini on läinud Eha 1 kinnistuga, kuhu 2010. a hakkas kerkima üüratu amööb. Just nii ristisid paljud inimesed selle monstrumi temaga esimest korda kohtudes. Hoone paigutus, ehitisealune pind, kõrgus ja arhitektuurikeel eririvad ülbelt kõike ümbritsevat: ühel pool on tsariaegsed suvilad (või nende rekonstruktsioo-

nid) ja teisel pool omaaegne suvitushotell Wasa 1930. aastatest, mille elegants toodi eeskujuks juba valmimise järel. Nende vahele nüüd kerkinud voolava vormiga uusmoodustis torkab silma nagu kehva lastetoaga nooruk, kes ihkab ümbritsevate tähelepanu vahendeid valimata. Kui detailplaneering oligi *force majeure* ja selles osas olid muinsuskaitse käed lühikesed, siis 2009. a ehitusluba menetledes oleks arhitektuurikeele kohta küll üht-teist öelda saanud. Ehk vigadest õpitakse?

Viimaste objektide juures tuleb esile hästi juurdunud kuvand Pärnust kui funktsionalismipealinnast. Sageli jääb tähelepanuta asjaolu, et funktsionalism on esil küll rannaäärse esindushoonete reas, kogu villade ala puhul on aga jõulisem nimetaja nn varane kuurort ehk esimese maailmasõja eelne puitarhitektuur. Selle asendamine neofungiga, nagu juhtus Roosi 1 puhul (arhitekt Tiit Raev), muudab pikemas plaanis kogu kuurordi ilmet.

Nii ei ole silmatorkavalt neofunktsionalistlike arhitektuurivõtete kasutamine paljudes kohtades põhjendatud, sest uus hoone ajaloolises keskkonnas peaks olema homogeenne osa tervikust, mitte edev solist. Sel viisil säiliks ka ajaloolise piirkonna väärtus ja identiteet. Konflikt ja vastandumine, mis mõnes ruumikontekstis võivad olla intrigeerivad, vajavad väärtusliku ajaloo keskel väga tundlikku loojakätt.

Muusikaliste suurteoste ettekandel on kandev roll igal orkestrandil ja koorilauljal, sest kui üks läheb viisist mööda, on kogu teos rikutud. Sama võib öelda linnaruumi kohta: kooskõla puudumine naaberhoonetel vahel tekitab ruumilise kakofoonia.

¹ Vt Kalm, M. Pärnu kikkis majad. – 100 sammu läbi 20. sajandi Eesti arhitektuuri. Eesti Arhitektuurimuuseum, 2013, lk 136–137.

(11) Lehe 1 / Tammsaare 1, koopiahoone ja uus elamu. Fotod Leele Välja (12) Eha 1 uuselamu on viimase kümnendi Pärnu rannapargiala usehitistest üks ebaõnnestunumaid (13) Roosi 1 puitelamu lammutati 2006. a lõpus (14) Roosi 1 asemele kerkinud neofunktsionalistlik uuselamu

(11)

(12)

(13)

(14)

